

III. BİNGÖL SEMPOZYUMU

17-19 Eylül 2010

Yayına Hazırlayanlar

Yrd. Doç. Dr. Yaşar BAŞ

Yrd. Doç. Dr. Ufuk KARADAVUT (Tarım, Hayvancılık, Çevre ve Ekoloji)

Yrd. Doç. Dr. Hüseyin ÇALDAK (Tarih, Kültür ve Sosyal Hayat)

Yrd. Doç. Dr. Abdulvahap BAYDAŞ (Ekonomi)

Bingöl Valiliği

Bingöl Belediyesi

Bingöl Üniversitesi

Bingöl Belediyesi Kültür Yayınları
2011

BİTKİSEL ÜRETİM OTURUMU

BİNGÖL'DE MEYVE FİDANI YETİŞTİRİCİLİĞİNİN GELİŞTİRİLMESİ

Development Of Fruit Sapling Cultivation In Bingol

Mikdat ŞİMŞEK¹, Muharrem ERGUN², Nusret ÖZBAY³

ÖZET

Günümüzde modern meyve yetiştiriciliğinin yapılmasının temel koşullarından biri nitelikli fidan ile yetiştiriciliğin yapılmasıdır. Uygun yetiştirme koşullarında nitelikli fidanlarla yapılacak meyve yetiştiriciliğinde birim alandaki verim birkaç kat artabilmektedir.

1990'lı yıllara kadar Türkiye'de meyve fidanlarının önemli bir kısmı kamuya ait işletmelerde üretilirken, daha sonraları ise bunların büyük bir çoğunluğu özel fidancılık işletmeleri tarafından karşılanmaya başlanmıştır. Üretim yapan fidancılık işletmelerinin büyük çoğunluğu Marmara, Ege ve Akdeniz bölgelerinde bulunmaktadır. Doğu Anadolu Bölgesinde fidancılık işletmeleri çok az sayıdadır. Gerek planlı bir meyve yetiştiriciliği ve gerekse fidan üretiminin yeterince gelişmediği Bingöl ilinde genellikle kalitesiz meyve fidanı ticareti yapılmaktadır. Ayrıca, değişik ekolojik koşullardan getirilen fidanların, taşınması ve korunması sırasında da yeterince özen gösterilmediği için meyve bahçesi tesis edilirken bazı problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bingöl'de fidancılık ile ilgili sorunların üstesinden gelmek ve Bingöl ilinde meyve fidanı yetiştiriciliğini geliştirmek için kamu ve özel sektöre büyük sorumluluklar düşmektedir. Amacımız, Bingöl ilinde meyve fidanı bakımından sorunları göndeme taşımak ve bu sorunların çözümüne yönelik önlemlerin alınması için gerekli dikkatin çekilmesini sağlamaktır.

Anahtar Kelimeler: Meyve Fidanı, Fidancılık, Bingöl.

¹ Bingöl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, 12000, Bingöl. email: miksimsek2001@yahoo.com

² Bingöl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, 12000, Bingöl

³ Bingöl Üniversitesi Ziraat Fakültesi Bahçe Bitkileri Bölümü, 12000, Bingöl

III. BİNGÖL SEMPOZYUMU

ABSTRACT

Nowadays, one of the basic conditions for the modern cultivation of fruit trees is to grow quality saplings. Yield per unit area can be increased several fold in fruit tree production started with high quality saplings under appropriate growing conditions.

Until the 1990s in Turkey, while an important part of fruit tree saplings are produced in state-owned enterprises, later the vast majority of them are produced by private nursery enterprises. The majority of nursery enterprises operate in Marmara, Aegean and Mediterranean regions. There are very few nursery enterprises in Eastern Anatolia Region. Either planned production of fruit trees or sapling production have not developed enough in Bingol. Poor quality fruit tree saplings are traded in the region. In addition, enough care is not being taken during transportation and protection of seedlings brought from different ecological conditions. This situation may lead to the emergence of some problems in establishing fruit tree garden.

The responsibilities of public and private sectors are great to overcome problems related to nursery and to develop fruit tree sapling production in Bingol province. Our goal is to raise issues in terms of fruit tree sapling in the province of Bingol and attract attention to take measures to solve these problems.

Key words: Fruit sapling, Nurseries, Bingol.

1. GİRİŞ

Genel anlamda fidan, meyveli, meyvesiz, iki ya da daha çok yıl ömürlü ağaç ve ağaçları üretmek üzere kullanılan, tohumdan sürmüştü, aşılama yoluyla elde edilmiş ya da odunlaşmış parçaları köklendirmiş genç bitkilere verilen isimdir. Bunların yetiştirildiği yere fidanlık, bunları yetiştirme sanatına fidancılık denir (Anonim, 2010a).

Meyvecilikten elde edilen gelirin karlı ve devamlı olması için, ismine doğru, sağlıklı ve sertifikalı bir fidanın temin edilmesiyle başlar. Bilinçli bir yetiştiriciliğin hasat sonrası uygulamalarıyla devam eder. Günümüzde modern meyve yetiştiriciliğinin vazgeçilmez öğelerinden biri olan nitelikli fidan kullanımı ile uygun yetiştirme koşullarında verim bir kaç kat artırılabilir. Ülkemizde 1990'lı yıllara kadar meyve fidanlarının önemli bir bölümü kamuya ait işletmelerde üretilmekteydi. Ancak, bu tarihten sonra fidan üretiminin tamamına yakını özel fidancılık işletmeleri tarafından üretilmeye başlanmıştır. Bu işletmelerin büyük çoğunluğu Ege, Marmara ve Akdeniz Bölgelerinde bulunmaktadır. Ülkemizin farklı yörelerinde bulunan fidan üretme istasyonları kapatılmış ve bu işletmelere; özel fidancılık şirketlerinin gereksinim duyduğu aşı kalemi, anaç ve aşı gözü gibi fidan üretimi için gerekli ana materyali üretme görevi verilmiştir (Yıldırım ve ark., 2010).

Türkiye'de sertifikalı meyve fidanı ile ilgili çalışmalar 1980'li yıllarda başlamasına rağmen sertifikalı fidan üretimiyle ilgili olarak Tarım Bakanlığı tarafından 1991, 1992, 1997 ve 2006 yıllarında yayınlanan tebliğ ve yönetmeliklerden sonra 3 Temmuz 2009'da 5553 sayılı tohumculuk kanununun yürürlüğe girmesiyle tohumluk üretimi ve ticareti yapan gerçek ve tüzel kişilerin Üretici Alt birliklerini, bunların da Türkiye tohumcular Birliğini oluşturarak örgütlenmelerine neden olmuştur (Söylemezoğlu ve ark., 2010). Bu çalışmadan amacımız, Bingöl ilinde meyve fidanı bakımından sorunları gündeme taşımak ve bu sorunların çözümün için gerekli çalışmaların yapılmasını sağlamaktır.

2. TÜRKİYE'DE MEYVE FİDANI ÜRETİM DURUMU

Ülkemiz birçok meyve türünün anavatanı ve meyvecilik kültürünün beşiğidir (Özbek, 1977). Yurdumuzdaki yeni meyve bahçeleri sayısındaki artışlar nitelikli meyve fidanına olan gereksinimin her geçen gün daha da artmasına neden olduğundan dolayı fidan üretim ve dağıtımında sağlıklı planlama yapılmasını zorunlu hale getirmektedir. Türkiye'de hem özel sektör hem de kamu kuruluşlarınca fidan üretimi gerçekleştirilmekle birlikte, son yıllarda kamu sektörünün payı çok düşük düzeylere inmiştir. 2007 yılında kamudaki meyve fidanı üretimi 646.611 adet iken 2008 yılında 372.991 adet'te düşmüştür. 2007 yılında özel sektöre ait meyve fidanı üretimi 63.581.310 adet iken 2008 yılında 17.919.745 adete inmiştir. Kamuda ki işletmelerde meyve fidanındaki azalışın önemli nedenlerinden biri özel sektörün bu işte hızlı bir gelişme sağlamasından kaynaklanmaktadır (Yıldırım ve ark., 2010). 2009 yılında çıkan 'Meyve Fidanı ve Üretim Materyali Sertifikasyonu ile Pazarlanması Yönetmeliği'ne kadar fidan üretimimiz, menşei sertifikası bulunmayan sertifikalı fidanlar ile kaliteli olma yönünde çaba ve özen gösterilmeden üretilmiş ve sertifikalandırılmış fidanları kapsamıştır. 2008 yılı verilerine göre 18'i kamu ve 238'i özel sektör olmak üzere toplam 256 işletmede fidan üretimi yapılmıştır. Yapılan fidan üretiminin %37.5'i Ege, %27.6 Akdeniz ve %15.4'ü Marmara'da gerçekleştirilmiştir. 2007-2008 yılları arasında büyük farklılık çıkmasının temel nedeni 2007 yılında üretilen fidanların büyük çoğunluğunun satılamaması ve bu yüzden bir sonraki yıl üretim miktarının düşürülmesinden kaynaklanmaktadır (Söylemezoğlu ve ark., 2010).

Yurdumuzda geçmişten bugüne kadar en fazla fidan üretimi; şeftali, kayısı, elma, armut, kiraz, erik, ceviz, badem, zeytin, mandarin, limon ve portakal türlerinde gerçekleşmiştir. Son yıllarda bahçe tesisine yönelik taleplerin artmasıyla birlikte bu türlerin arasına nar meyvesinin de girdiği görülmektedir. Fidanı üretilen meyveler çeşit bazında değerlendirildiğinde; Nar (Hicaznar), Badem (Nonpareil, Ferragnes ve Texax), Ceviz (Bilecik ve Şebin), Kiraz (0-900 Ziraat, Lambert, Vista, Early Burlat, Starks Gold, Merton Late ve Napoleon), Şeftali (Monroe, J.H. Hale, Early Red, Glohaven, Dixired ve Redhaven), Kayısı (Hacıhaliloğlu, Royal, Tokaloğlu, Proyma, Kabaaşı, Şekerpare ve Thryinthe), Erik (Formosa, Climax, Santa Rosa, Stanly, Aynalı, Havran ve Papaz), Elma (Fuji, Red Chief, Gala, Grany Smith, Elstar, Junagold, Jersey Mac, Golden Delicious ve Summer Red), Armut (Akça, Mustafa Bey, Ankara, Deveci, Santa Maria, Williams, Dr Jules Guyot, Limon, Kieffer ve Starkrimson), İncir (Bursa Siyahı ve Sarılop), Kiwi (Hayward ve Tomuri), Zeytin (Nizip Yağlık, Gemlik ve Ayalık), Mandarin (Satsuma, Klemantin, Nova ve Okitsu Wase), Limon (Kütdiken ve Enterdonat), Portakal (Naveline ve Valencia) olmuştur. Meyve fidanı üretiminde kabul gören ve yoğun olarak kullanılan klonal anaçlar Elma (M9, M26, MM106, MM109 ve MM111), Armut (Quince-A), Şeftali (GF-677), Kiraz (Gisela-5, SL-64 ve F12/1), Kayısı (GF-677 ve Marianna 2624), Erik (Marianna, Myrobalan B ve Pixy) olmuştur. Klonal anaç kullanımının bir sonucu olarak 2004 yılında 323 000 olan ithalat değeri 2008 yılında 5.7 milyona ulaşmıştır. Özellikle yurt dışından tüplü anaç ithalatındaki artıştan dolayı rakamların büyüdüğü görülmüştür. (Yıldırım ve ark., 2010). Ülkemizde doku kültürü laboratuvarlarının artmasıyla birlikte bu husustaki ithalatın giderek azalacağı ve sonunda sona ermesi düşünülmektedir.

III. BİNGÖL SEMPOZYUMU

3. BİNGÖL'DE MEYVE FİDANCILIĞININ DURUMU

Hem planlı bir meyve yetiştiriciliği ve hem de fidan üretiminin yeterince gelişmediği Bingöl'de genellikle kalitesiz meyve fidanı ticareti yapılmaktadır. Ayrıca, değişik ekolojik koşullardan getirilen fidanların, taşınması ve korunması sırasında da yeterince özen gösterilmediği için meyve bahçesi tesis edilirken bazı problemlerin ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Bingöl'deki çiftçilerin büyük çoğunluğu, meyve fidanı yetiştiriciliği konusunda yeterli bilgiye sahip değildir. Çiftçilerin bir kısmı ise meyve fidanı yetiştirmeleri halinde, sonraki yıllarda ekonomilerine önemli katkılar sağlanacağını öngörememektedirler.

Bingöl'e getirilen meyve fidanları Hükümet Caddesinde satışa sunulmaktadır. Bu fidanların nakliyesi çoğunlukla uygun koşullara sahip olmayan araçlarda yapılmaktadır. Ayrıca, kötü taşıma sonrasında Bingöl iline ulaşan fidanların satış zamanına kadar uygun şekilde hendeklenmediği tespit edilmiştir. Hem kalitesiz fidanlar hem uygun olmayan nakliye ve hem de satışa kadar uygun olmayan koşullarda bekletildiğinden dolayı bahçe tesisinde bir takım sorunların ortaya çıkmasına neden olmaktadır.

Belirtilen bu sorunların üstesinden gelmek ve Bingöl'de meyve fidanı yetiştiriciliğini geliştirmek için hem kamu ve hem de özel sektöre büyük sorumluluklar düşmektedir. Bu sorumluluk doğrultusunda hareket edilmesi halinde Bingöl çiftçisi sertifikalı fidan üretebilecek ve hatta benzer ekolojilere sertifikalı meyve fidanı satışı gerçekleştirerek önemli miktarda kazanç elde edebilecektir.

4. İDEAL BİR FİDAN TİPİ VE SAYISININ BELİRLENMESİ

Genel olarak, meyve bahçesi tesisi için ismine doğru, hastaliksız ve virüslerden arı bir fidan olması önemlidir. Bu fidanlar dikimden en az 9 ay önce ısmarlanmalıdır. Dikimde bir yaşlı fidanlar tercih edilmelidir. Bunun nedenleri şunlardır;

- Bir yaşlı fidan daha ucuzdur.
- Taşınması daha kolaydır.
- Dikimde, fidanlar küçük olduğu için daha kolaydır,
- Büyüme daha erken başlamaktadır,
- Yetiştirici, tacı oluşturmak için istediği dalı seçme şansına sahiptir.
- Ağaçlar daha kuvvetli gelişmektedir.

Ayrıca, kurumalar da dikkate alınarak genellikle %5-10 daha fazla fidan ısmarlanmalıdır. Dikim zamanına kadar fidanların kökleri, güneş ve kuru havadan korumak için nemli toprak veya organik madde içine gömülerek muhafaza edilmelidirler (Ağaoğlu ve ark., 2001).

5. SONUÇ VE ÖNERİLER

Bingöl'e her yıl birkaç bin meyve fidan getirilerek satışı yapılmasına rağmen, bunlardan beklenen pozitif sonuca çoğunlukla ulaşılamamaktadır. Çünkü gelen fidanların büyük çoğunluğu bahçe tesisi ve modern meyvecilik için istenen özelliklere sahip değildir. Tozlayıcı çeşit gereksinimi olan armut, ayva, elma, kayısı, şeftali, erik, kiraz ve badem gibi meyve türlerinde bu hususa dikkat edilmeden fidan satışı yapıldığından dolayı, olumsuz sonucun 3-4 yıl sonra görülmesiyle birlikte konuya duyarlı çiftçilerden yoğun şikayetler gelmektedir.

III. BİNGÖL SEMPOZYUMU

Yörede satışı yapılan meyve türlerine ait çeşitlerin mevcut ekolojik şartlardaki gelişme ve verimlilik durumları bilinmediği için, nasıl bir tavır sergileneceği önemli bir problem olarak karşımıza çıkmaktadır.

Yörede fidan üretimi ve modern meyve yetiştiriciliği yapılmadığı için kaliteli bir fidanın özellikleri ile ilgili çiftçilerin yeterli bilgiye sahip olmadıkları saptanmıştır.

Öteki bazı bitkisel ürünlerde olduğu gibi sertifikalı meyve fidanı üretiminde prim uygulamasına dönülmesi halinde, meyve fidanı üretimindeki ilerlemeleri teşvik etmesi bakımından önem taşımaktadır. Türkiye’de modern meyvecilik faaliyetlerine bir takım desteklemeler olmasına rağmen, bu faaliyetin temelini oluşturan sertifikalı meyve fidanı üretimine destek verilmemesi büyük bir eksiklik olduğunu düşünlülmektedir.

Yeni kurulacak fidancılık işletmelerinde hem anaç kullanımı ve hem de üretilen fidanların hangi meyve tür ve çeşitlerinde olması gerektiğiyle ilgili çalışmalar yapılmalıdır. Meyvelere ait tür ve çeşitlerin belirlenmesi aşamasında yörenin ekolojik şartları başta olmak üzere çiftçilerin talepleri ve meyve üretiminde iç ve dış pazar istekleri dikkate alınmalıdır.

Bingöl’de, diğer bölgelerden sertifikalı meyve fidanı getirilmesine ihtiyaç duyulmayacak miktarda fidan üretim hedefine ulaşılmalıdır. Yörede meyve fidanı üretim faaliyetlerine başlanması ve artmasıyla birlikte, kendi ekolojisinde yetişmiş fidanlarla yapılan meyvecilikten daha başarılı sonuçlar elde edilecektir.

Genellikle diğer illerden meyve fidanı getirerek satışını yapan şahısların bu konuyla yakından uzaktan ilişkileri olmaması ve işi sadece gelir getirici faaliyet olarak görmeleri nedeniyle durumun daha kötü sonuçlar doğurmasına neden olmaktadır. Bu yüzden, tarımla ilgili kuruluşlar tarafından Bingöl’de serbest olarak faaliyet gösteren fidan satıcıları kontrol altına alınmalıdır. Bu işi yapan şahısların eğitimi olup olmadığı ve en azından tür ve çeşit bazında kaliteli bir fidanın nasıl olacağı ile ilgili bilgisinin bulunup bulunmadığının kontrol edilmesi gerekmektedir. Konu hakkında belirtilen birkaç basit özelliğe sahip olmayan şahısların meyve fidanı satışı yapmasına izin verilmemesi hem çiftçilerimizin ve hem de ülkemizin yararına olacaktır.

KAYNAKÇA

- Anonim, 2010a. <http://www.nedirkimdir.org/fidan-nedir/>.
- AĞAOĞLU, S., Çelik, H., Çelik, M., Fidan, Y., Gülşen, Y., Günay, A., Halloran, N., Köksal, L., Yanmaz, R., 2001. Genel Bahçe Bitkileri. Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi Eğitim, Araştırma ve Geliştirme Vakfı Yayınları No:4, 369 s. Ankara.
- ÖZBEK, S., 1977. Genel Meyvecilik. Çukurova Üniversitesi Ziraat Fakültesi Ders Kitabı No: 31, 386 s. Adana.
- Söylemezoğlu, G., Dumanoglu, H., Çelik, H., Kunter, B., Atıcı, A., Tahmat, H., 2010. Türkiye’de Asma ve Meyve Fidanı Üretimi ve Kullanımı. Türkiye Ziraat Mühendisliği VII. Teknik Kongresi, 11-15 Ocak 2010, Ankara, Bildiriler Kitabı-2;892-907.
- YILDIRIM, H., Şimşek, M., Onay, A., 2010. Diyarbakır’da Meyve Fidanı Yetiştiriciliğinin Geliştirilmesi ve Özel Fidancılık Firmalarının Teknik Olarak Desteklenmesi. I. Uluslar arası Kamu Katılımlı Kamu-Üniversite-Sanayi İşbirliği Sempozyumu ve Mermercilik Şurası. UDUSIS 2010, 24-26 Mayıs,211-215, Diyarbakır, Türkiye.